

Ärende: VN/7196/2021

Begäran om utlåtande om utkastet till regeringsproposition om förtydligande av straffbarheten för kvinnlig könsstympning och förberedelse till kvinnlig könsstympning, preskription av åtalsrätten för dråp och upphävande av bestämmelsen om barnadråp

Utlåtande av remissinstansen

1. Kommentarer och observationer beträffande kvinnlig könsstympning

(Suomeksi alla)

Främjande av kroppslig integritet i allmänhet, och genital autonomi i synnerhet, är viktigt för alla människor, oavsett kön och ålder.

För detta målarbete är arbetet med stävjande av icke-medicinskt skärande i barns könsorgan centralt. För en framgångsrik utveckling i riktning mot målet, bör arbetet göras helhetligt, innefattande alla barn, oavsett kön.

Lagstiftning är viktig, även om den enbart utgör ett verktyg bland flera, i främjandearbetet för genital autonomi. För att lagstiftningen ska kunna stödja det helhetliga arbetet på ett effektivt sätt, bör även den (lagstiftningen) vara helhetlig och allomfattande; alla barn, oavsett kön, bör omfattas av det lagstadgade skyddet gällande kroppslig integritet, på lika villkor.

I propositionsutskastets inledning hänvisas till lagutskottets betänkande LaUB 6/2020 rd (LaVM 6/2020 vp), där lagutskottet anför att "utskottet betonar att regleringsbehoven i anknytning till icke-medicinsk omskärelse av pojkar inte får leda till dröjsmål med att förtydliga straffbarheten för könsstympning av flickor och kvinnor."

En särlagstiftning för flickor och kvinnor utgör dock inte en hållbar väg framåt, vare sig när det gäller alla människors likabehandling inför lagen, eller när det gäller det uttryckliga främjandet av flickors och kvinnors genitala autonomi och kroppsliga integritet. Överallt i världen där icke-medicinskt skärande i flickors och kvinnors könsorgan förekommer, förekommer det också gällande pojkars könsorgan. Bästa sättet att stävja icke-medicinskt skärande i flickors könsorgan, är att stävja det för alla barn. En intakt mamma och en intakt pappa har sannolikt den bästa förutsättningen för att förstå värdet och nödvändigheten i att låta sitt barn förbli intakt, med avseende på den genitala autonomin.

Redan i nuvarande lagstiftning står strafflagens 21 kap 5§ och 6§ till grund för barns skydd från icke-medicinskt skärande i könsorganen. Dock skiljer sig tillämpningen av dessa lagparagrafer, på basis av kön. Både THL och Social- och hälsovårdsministeriet har råd och riktlinjer på temat, men med avsevärd skillnad beroende på barnets kön. För flickor tillämpas ifrågavarande strafflagparagrafer som förbud och nolltolerans i informationsmaterialen, medan de för pojkar tillämpas som tillåtande och möjliggörande (om än ej rekommenderade).

WHO tillhandahåller klassifikationskategorier av olika typer av kvinnlig könsstympning. En betydande andel av de ingrepp som utgörs på flickor och kvinnor (t.ex. Ia samt IV/prickning) kan anses vara av samma eller mildare allvarlighetsgrad jämfört med de icke-medicinska genitalingrepp som görs på pojkar. Det skulle inte gå att rättfärdiga ett rättsläge, där samtliga ingrepp förbjuds för flickor – även de ingrepp vars fysiska inverkan är långt mindre än de ingrepp som görs på pojkar.

Utöver att barns genitala autonomi främjas bäst genom att alla barn åtnjuter samma lagskydd oavsett kön, är rättspraxisen i nuläget de facto oklarast när det gäller pojkar.

I lagutskottets betänkande hänvisas till högsta domstolens prejudikat HD:2016:25, där HD uttryckligen efterlyser förtydligad lagstiftning just när det gäller pojkars rätt till genital autonomi och kroppslig integritet:

”Högsta domstolen konstaterar att det med avseende på de centrala straffrättsliga principerna om jämlikhet och ett förutsebart straffansvar är otillfredsställande att prövningen av huruvida en omskärelse som utförts på andra än medicinska grunder är berättigad och av förutsättningarna för straffansvar för den som utfört ingreppet, måste grundas på sådana till barnets bästa kopplade aspekter som gäller enskilda fall samt värderingar. Trots att högsta domstolen i avsaknad av speciallagstiftning har försökt dra upp riktlinjer för när omskärelse av en pojke kan anses berättigad med tanke på hans bästa, är det inte möjligt att fullt ut behärska denna fråga genom avgöranden som gäller enskilda fall. Bedömningen av huruvida en omskärelse som utförts på andra än medicinska grunder är godtagbar förutsätter en bred och mångfasetterad avvägning utifrån barnets helhetsintresse i vilken man beaktar barnets och dess vårdnadshavares rättigheter och dessutom frågor som gäller de omständigheter under vilka gärningen begåtts och den som utfört ingreppet. En sådan bedömning är möjlig bara i ett lagstiftningsförfarande som grundar sig på en behörig

beredning. Det är då ytterst viktigt att också ta ställning till påföljderna för brott mot de eventuella särskilda bestämmelserna.”

I lagutskottsbetänkandet hänvisas också till högsta domstolens prejudikat HD:2008:93. I punkt 25 anför:

”...men om ingreppet utförs på rätt sätt och professionellt medför det dock inte men för hälsan eller något annat bestående men”

och i punkt 27:

”Högsta domstolen konstaterar att omskärelse av en flicka i själva verket innebär stympning av hennes könsorgan och är därmed en klart allvarligare kränkning av [hennes] kroppsliga integritet än en korrekt utförd omskärelse av en pojke.”

Här står det oklart vilka källor och referenser HD använde som underlag i sitt beredningsarbete. Det som dock står klart, är att flera vetenskapliga publikationer framkommit efter HD:s avgörande 2008, vilka klart och tydligt kullkastar det citerade resonemanget i HD:2008:93.

Thorup & Ifaoui (Complication rate after circumcision in a paediatric surgical setting should not be neglected, 2013) konstaterar att av utförda rituella omskärelser i klinisk miljö, leder 5,1 % till sådana komplikationer, som kräver korrigerande åtgärder eller operationer. Därutöver tillkommer komplikationer på 2 % som inte kräver korrigerande operationer. Dvs. totalt 7,1 % komplikationer.

Vidare konstateras i den danska befolkningsundersökningen SEXUS (Frisch & al. 2019) att 5,5% (religiösa orsaker) respektive 7,4% (medicinska orsaker) av de tillfrågade omskurna männen var otillfreds med att omskärelse gjorts på dem.

Forskarsamarbetet ”The Brussels Collaboration on Bodily Integrity” (Earp & al.) anför 2019 bl.a. att nyckelfaktorn är samtycke (framom kön), och att det inte är könet som avgör ”allvarlighetsgraden” i olika typer av ingrepp.

Trots att mycket av forskningen och medvetenheten kring detta tillkommit efter 2016, har flera av dessa rön funnits tillgängliga när HD gjort sina avgöranden i prejudikaten HD:2016:24 och 25. Icke desto mindre anför HD, på oklara grunder t.ex. i 25 punkt 34: ”omskärelserna har i det här fallet varit i barnens intresse”.

Även om en påskyndad genomförd lagstiftning som begränsas till skydd för flickor och kvinnor gällande genital autonomi kunde ha ett symbol- och signalvärde i Finland, ser vi inte att en sådan vore verksamt för ett effektivt och hållbart främjande av flickors och kvinnors genitala autonomi.

Vi ser, baserat på erfarenheter och rön ur olika vetenskapsdiscipliner, att flickors och kvinnors genitala autonomi främjas bäst när främjandearbetet på den övergripande nivån sker helhetligt oavsett kön; såväl när det gäller lagstiftning som andra insatser.

(Pikakäännös suomeksi, ei kielentarkistettu)

Kehon koskemattomuuden edistäminen yleensä ja sukupuolielinten autonomian edistäminen erityisesti on tärkeää kaikille ihmisille sukupuolesta ja iästä riippumatta.

Tässä kohdetyössä keskeistä on työ lasten sukuelinten ei-lääketieteellisen leikkaamisen hillitsemiseksi. Menestyksekkään kehityksen saavuttamiseksi kohti päämäärää työ tulee tehdä kokonaisvaltaisesti, mukaan lukien kaikki lapset sukupuolesta riippumatta.

Lainsäädäntö on tärkeä, vaikka se onkin vain yksi väline monien joukossa, sukupuolielinten autonomian edistämiseksi. Jotta lainsäädäntö voisi tukea kokonaistyötä tehokkaasti, sen (lainsäädännön) tulee myös olla kaiken kattava; kaikkien lasten, sukupuolesta riippumatta, tulisi kuulua lakisääteisen ruumiin koskemattomuuden suojelun piiriin yhtäläisin ehdoin.

Lakiesityksen johdannossa viitataan lakivaliokunnan mietintöön LaVM 6/2020 vp, jossa lakivaliokunta korostaa, ”etteivät poikien ei-lääketieteellisiin ympärileikkauksiin liittyvät sääntelytarpeet saa viivästyttää tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen rangaistavuuden selkeyttämistä.”

Tyttöjä ja naisia koskeva erityislainsäädäntö ei kuitenkaan ole kestävä tapa edetä kaikkien ihmisten yhdenvertaisen kohtelun kannalta lain edessä tai tyttöjen ja naisten sukuelinten autonomian ja ruumiin koskemattomuuden nimenomaisen edistämisen kannalta. Kaikkialla maailmassa, missä tyttöjen ja naisten ei-lääketieteellisiä sukuelinten leikkauksia tapahtuu, tapahtuu myös varsinaista poikien sukuelinten leikkausta. Paras tapa hillitä ei-lääketieteellistä naisten sukuelinten silpomista on hillitä se kaikkien lasten osalta. Ehjä äiti ja ehjä isä voivat todennäköisesti parhaiten ymmärtää, kuinka arvokasta ja tarpeellista on antaa lapsensa pysyä koskemattomana sukuelinten autonomian suhteen.

Jo voimassa olevassa lainsäädännössä rikoslain 21 luvun 5 ja 6 § muodostavat perustan lasten suojelemiseksi ei-lääketieteelliseltä sukuelinten leikkaukselta. Näiden lain pykälien soveltaminen vaihtelee kuitenkin sukupuolen mukaan. Sekä THL:llä että sosiaali- ja terveysministeriöllä on aiheesta neuvoja ja ohjeita, mutta huomattavia eroja lapsen sukupuolen mukaan. Tytöille kyseisiä rikoslain pykälä sovelletaan tiedotusmateriaaleissa kieltona ja nollatoleranssina, kun taas pojille sallivina ja mahdollistavina (joskaan ei suositella).

WHO tarjoaa erityyppisten naisten sukuelinten silpomisen luokittelukategorioita. Merkittävää osaa tytöille ja naisille suoritetuista toimenpiteistä (esim. Ia ja IV/pistos) voidaan pitää samana tai lievempänä kuin pojille suoritettavia ei-lääketieteellisiä sukupuolielinten toimenpiteitä. Ei olisi mahdollista perustella oikeudellista tilannetta, jossa kaikki interventiot ovat kiellettyjä tytöiltä - edes ne, joiden fyysinen vaikutus on paljon pienempi kuin pojille suoritettujen interventioiden.

Sen lisäksi, että lasten sukuelinten autonomiaa edistävät parhaiten kaikki lapset, joilla on sama oikeussuoja sukupuolesta riippumatta, oikeuskäytäntö on tällä hetkellä tosiasiallisesti epäselvä poikien osalta.

Lakivaliokunnan mietinnössä viitataan korkeimman oikeuden ennakkotapaukseen KKO:2016:25, jossa KKO nimenomaisesti vaatii selkeyttämään lainsäädäntöä juuri silloin, kun on kyse poikien oikeudesta sukupuolielinten autonomiaan ja ruumiin koskemattomuuteen:

"Korkein oikeus toteaa, että rikosoikeuden keskeisten periaatteiden, henkilöiden yhdenvertaisuuden ja rikosvastuun ennustettavuuden, kannalta on epätydyttävää, että muilla kuin lääketieteellisillä perusteilla tehdyn ympärileikkauksen oikeutus ja tällaisen toimenpiteen suorittaneen henkilön rikosvastuun edellytykset joudutaan arvioimaan lapsen etuun kytkeytyvien tapauskohtaisten ja arvostuksenvaraisten näkökohtien perusteella. Vaikka Korkein oikeus on erityislainsäädännön puuttuessa pyrkinyt linjaamaan suuntaviivoja, joiden täytyessä poikalapsen ympärileikkausta voidaan pitää hänen etunsa kannalta oikeutettuna, yksittäistapauksia koskevilla ratkaisuilla ei pystytä kattavasti hallitsemaan tätä kysymystä. Muulla kuin lääketieteellisellä perusteella suoritettun ympärileikkauksen hyväksyttävyyden arviointi edellyttää laaja-alaista ja monitahoista lapsen kokonaisuuteen liittyvää punnintaa, jossa otetaan huomioon paitsi lapsen ja lapsen huoltajien oikeudet, myös teko-olosuhteisiin ja toimenpiteen suorittajaan liittyvät kysymykset. Tällainen punninta on mahdollista vain asianmukaiseen valmisteluun perustuvassa lainsäädäntömenettelyssä. Ensiarvoisen tärkeää on tällöin ottaa kantaa myös seuraamuksiin, joita mahdollisen erityissäätelyn rikkomisesta aiheutuu."

Lakivaliokunnan mietinnössä viitataan myös korkeimman oikeuden ennakkotapaukseen KKO:2008:93. Kohdassa 25 todetaan:

"...mutta asianmukaisesti ja ammattitaitoisesti suoritettuna toimenpiteestä ei kuitenkaan aiheudu asianomaiselle terveydellistä tai muutakaan pysyvää haittaa."

ja kohdassa 27:

"Korkein oikeus toteaa, että tytön ympärileikkaus tosiasiallisesti merkitsee tämän sukuelinten silpomista ja on siten selvästi vakavampaa kajoamista heidän ruumiilliseen koskemattomuuteensa kuin asianmukaisesti suoritettu pojan ympärileikkaus."

Tässä jää epäselväksi, mitä lähteitä ja viitteitä KKO on käyttänyt valmistelutyönsä perustana. Selvää on kuitenkin se, että KKO:n vuonna 2008 antaman päätöksen jälkeen ilmestyi useita tieteellisiä julkaisuja, jotka kumoavat selvästi KKO:2008:93:ssa lainatun päättelyn.

Thorup & Ifaoui (komplikaatioiden määrä ympärileikkauksen jälkeen lasten kirurgisessa ympäristössä, 2013) toteavat, että kliinisessä ympäristössä suoritetuista rituaalisista ympärileikkauksista 5,1 % johtaa sellaisiin komplikaatioihin, jotka vaativat korjaavia toimenpiteitä tai leikkauksia. Lisäksi on 2 %:n komplikaatioita, jotka eivät vaadi korjaavaa leikkausta. Tuo on komplikaatioita yhteensä 7,1 %.

Lisäksi tanskalaisen väestötutkimuksen SEXUS (Frisch & al. 2019) mukaan 5,5 % (uskonnolliset syyt) ja 7,4 % (lääketieteelliset syyt) tutkituista ympärileikatuista miehistä oli tyytymättömiä ympärileikkaukseen.

Tutkimusyhteistyö "The Brussels Collaboration on Bodily Integrity" (Earp & al.) johtaa vuonna 2019 mm. että avaintekijä on suostumus (eikä sukupuoli), ja että sukupuoli ei ole se, joka määrää "vakavuusasteen" erityyppisissä interventioissa.

Huolimatta siitä, että suuri osa tähän liittyvästä tutkimuksesta ja tietoisuudesta lisättiin vuoden 2016 jälkeen, useat näistä havainnoista olivat saatavilla, kun HD teki päätöksensä ennakkotapauksissa HD:2016:24 ja 25. KKO toteaa kuitenkin epäselvin perustein, esim. 25 kohdassa 34: "tässä tapauksessa ympärileikkaukset ovat olleet lasten edun mukaisia".

Vaikka tyttöjen ja naisten suojeluun rajoittuvan, sukupuolielinten autonomiaa koskevan lainsäädännön nopeutetulla toimeenpanolla voisi olla Suomessa symbolinen ja viestittävä arvo, emme näe, että se olisi tehokasta ja kestävästä tyttöjen ja naisten sukupuolielinten autonomian edistämistä.

Näemme eri tieteenalojen kokemusten ja havaintojen perusteella, että tyttöjen ja naisten sukuelinten autonomiaa edistetään parhaiten, kun edistämistyö yleisellä tasolla tapahtuu kokonaisvaltaisesti, sukupuolesta riippumatta; sekä lainsäädännön että muiden toimien osalta.

2. Kommentarer och observationer beträffande förberedelse till kvinnlig könsstympning

-

3. Kommentarer och observationer beträffande straffrättslig preskription

-

4. Kommentarer och observationer beträffande barnadråp

-

5. Kommentarer och observationer till förändringar i andra lagar på grund av utkastet till propositionen

-

6. Övriga kommentarer och observationer om utkastet till propositionen

-

Nyman Johan
Intakt rf